

VERSENYBEN A VILÁGGAL? –

A MIKROGAZDASÁGI VERSENYKÉPESSÉGI KUTATÁSOK EREDMÉNYEI, 1995-2018

IN GLOBAL COMPETITION? –

FINDINGS OF CUB'S COMPETITIVENESS RESEARCH PROGRAMS, 1995-2018

A mai Budapesti Corvinus Egyetem Gazdálkodástudományi Karának (BCE GTK) oktatói-kutatói 1995 óta folytatnak a hazai gazdaság versenyképességére vonatkozó kutatásokat a Versenyben a világgal – a magyar gazdaság nemzetközi versenyképességének mikrogazdasági tényezői kutatási program keretében. A szerzők cikkükben arra vállalkoznak, hogy ezekre a kutatásokra építve képet adjanak arról, hogyan változott a versenyképesség megközelítése az idők folyamán. Munkájukban a kutatás történeti bemutatásán túl a kutatás alapján született könyvek, valamint összefoglaló és megalapozó cikkek segítségével a versenyképesség fogalmának és koncepciójának változásaira összpontosítanak. E cikkben Porter értéklánc modellje mentén kategorizálják a Vezetéstudományban publikált, a versenyképesség-kutatás kérdőíves adatbázisaira építő publikációkat.

Kulcsszavak: versenyképesség, vállalat, felmérés

Professors of the Business School of Corvinus University of Budapest (CUB) have been doing research within the frame of Competitiveness Research Centre in the field of Hungarian competitiveness since 1995 by the theme of In Global Competition – Competitiveness of the Hungarian Micro-sphere. This paper is to provide an overview on how their conceptualization and investigation on competitiveness in their publications changed over time until 2018. This overview may reflect the changes in related business and management fields too. The first part describes the main research programs and projects and analyses the definitions and conceptualizations of competitiveness. The second part categorizes the papers published in Vezetéstudomány (Budapest Management Review) along Porter's value chain concept.

Keywords: competitiveness, firms, survey

Finanszírozás/Funding:

Az NKFIH-869-10/2019 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program program finanszírozásában valósult meg.

Project no. NKFIH-869-10/2019 has been implemented with the support provided from the National Research, Development and Innovation Fund of Hungary, financed under the Tématerületi Kiválósági Program funding scheme.

Szerzők/Authors:

Dr. Chikán Attila, egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem, (chikan@uni-corvinus.hu)

Dr. Czákó Erzsébet, egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem, (erzsebet.czako@uni-corvinus.hu)

Dr. Demeter Krisztina, egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem, (krisztina.demeter@uni-corvinus.hu)

Dr. Losonci Dávid, egyetemi docens, Budapesti Corvinus Egyetem, (david.losonci@uni-corvinus.hu)

A cikk beérkezett: 2019.05.24-én, javítva: 2019.07.13-án, elfogadva: 2019.09.27-én.

This article was received: 24.05.2019, revised: 13.07.2019, accepted: 27.09.2019.

A BCE GTK Versenyképesség Kutató Központja (VKK) 1995 óta folytat kutatásokat a *Versenyben a világgal – a magyar gazdaság nemzetközi versenyképességének mikrogazdasági tényezői* című program keretében. A VKK honlapján (www.competitiveness.hu) elérhetők a kutatási programokról és projektekről a jelentések és a kutatás eredményeiről beszámoló tanulmányok.

A Vezetéstudomány 50. évfordulójára készített cikkünkben a tematikájában szerteágazó és több száz kolléga részvételével immár harmadik évtizede zajló kutatás áttekintésére vállalkozunk. Cikkünk első része azt foglalja össze, hogy a napjainkban is tartó kutatás milyen szakaszokra (fázisokra) bontható, milyen programokból állt, hogyan kapcsolódtak ezek a vállalati versenyképesség felmérésekhez, és legfőképpen, milyen összegző munkák jelentek meg az eredményekről. Ezzel szeretnénk megalapozni a kutatási eredmények interpretációját. Úgy gondoljuk, hogy az egyes kutatási fázisok eredményei szervesen kapcsolódnak az aktuális gazdasági és társadalmi kontextushoz, amelynek tanulmányozása nyomán megfogalmazásra kerültek. Ennek egyik lenyomatát jelentik a definíciós és koncepcionális eredmények, amelyek mindig is kiemelkedő fontosságot kaptak. Ezen belül is elsősorban az, hogy mit takar a „versenyképesség” fogalom, és milyen koncepció vázolható fel és társítható hozzá.

A cikk második részében a kutatáshoz kapcsolódó könyvek és összegző publikációk feldolgozása alapján azt mutatjuk be, hogyan gazdagodott a versenyképesség fogalma. A fogalmat több szinten is értelmezi a közgazdasági és gazdasági szakirodalom: a nemzeti, regionális, vállalati, vagy akár a termék szintű elemzések is lényeges információkat közvetítenek. Mi a kezdetek óta a nemzetgazdasági és a vállalati versenyképesség szintjén folytatjuk kutatásainkat. Külön kérdés volt számunkra, hogy e két szint versenyképesség-értelmezésének kapcsolata hogyan ragadható meg.

A harmadik rész azt mutatja be, hogy a nemzetgazdasági és vállalati versenyképességet összekapcsoló kutatás koncepciója miben kristályosodik ki és kerül alkalmazásra. A kutatási eredmények elmúlt évtizedeit nézve két, több alkalommal szisztematikusan is elemzett terület rajzolódik ki. Az egyik a versenyképesség és az intézményi keretek kapcsolatait vizsgáló, főként makroszintű kutatások, a másik pedig főként a hazánkban bejegyzett vállalatok nemzetközi gazdasági beágyazottságát vizsgáló témák voltak.

A negyedik részben a Vezetéstudományban 1997-2018 között megjelent, a versenyképesség-felmérésre épülő cikkek alapján a porteri értéklánc (Porter, 1985 és 1990a) tevékenységeihez kapcsolva rajzolunk mintát a kutatási fókuszokról, kitérve a cikkek időzítésére és a felhasznált adatok jellemzőire.

A kutatási programokban és projekteken mindig is nagy létszámú kutatói közösség vett részt, főként a BCE Gazdálkodástudományi Karról, de más hazai kutatási műhelyekből is. A Mellékletben található táblázatokban gyűjtöttük össze, hogy kik járultak hozzá a kutatási eredményekhez a vállalati felmérések nyomán született gyorsjelentések és az összegző áttekintést adó, valamint e cikk fontos pilléreiként is szolgáló két versenyképesség-kötethez.

A versenyképesség kutatásának fázisai és programjai

A kutatások során hangsúlyt helyeztünk a folyamatok szervezetségére, kutatási projektekként való működtetésére. Erre nagy szükség volt a versenyképesség témájának összetettsége és a jelentős létszámú közreműködő csapat sokszínű szakmai háttere miatt. A kutatások, illetve az azok eredményeként előálló ún. kutatási dokumentációk a versenyképesség fogalmára és az ahhoz társított koncepcióra vonatkozólag számos kutatási eredményt is tartalmaznak. A programok időszakának kontextusa befolyást gyakorolt a versenyképesség fogalmi és koncepcionális alakulására. Ezért is adunk áttekintést ebben a fejezetben a kutatásszervezési egységeknek tekinthető fázisokról és programokról. A VKK kutatásairól a honlap mellett 2003 óta a Vállalatgazdaságtan Intézet öt évente megjelenő évkönyveiben is szerepel áttekintés arról, hogy a megelőző öt évben milyen témaköröket kutattunk, milyen szervezeti formában és milyen eredménnyel (lásd erről Chikán & Czakó, 2008, 2013, 2018; Czakó, 2003).

Az 1. táblázatban időrendben, kutatási szakaszokra (fázisok) bontva tekintjük át a kutatásokat. Az immár három évtizede, Chikán Attila kezdeményezésére indult, számos kutatót bevonó kutatásainkat alapvetően két tényező vezérelte: a kutatási problémák és az elérhető erőforrások. A kutatási problémák több kutatási programot is magukban foglalhattak, és több évre kiterjedtek – ezeket nevezzük fázisoknak, utólag meghatározva időtartamukat. A kutatási programok meghatározott témát és időtartamot jelentettek, és adott erőforrásokkal zajlottak. Kutatásaink meghatározó eleme a vállalati kérdőíves felmérés és ahhoz kapcsolódóan az első eredményeket röviddel a felmérések lezárása után bemutató gyorsjelentés. A gyorsjelentések címei röviden azt igyekeznek megragadni, hogy mi volt a leginkább jellemző a vállalati szféra versenyképességére az adatbázis első eredményei szerint. Az 1. melléklet arról ad képet, hogy az eddigi gyorsjelentések elkészítésében összesen 59 kutató működött közre 1996-2014 között, jelentésenként 18-28 fő között szóródott a létszám.

1. táblázat A versenyképesség-kutatások fázisai, programjai és főbb szintetizáló publikációi

Év	Kutatási fázis	Kutatási program	Vállalati kérdőíves felmérés adatfelvétel éve és a gyorsjelentés címe	Könyv, illetve összefoglaló jellegű publikációk
1995	1.	Versenyben a világgal	-	-
1996			1996: Erőltetett (át)menetben	-
1997			-	-
1998	-			-
1999	2.	Infokom technológiák és a versenyképesség	1999: Arccal a piac felé	-
2000			-	-
2001			-	-
2002	-			Chikán, Czakó & Zoltayné Paprika (2002)
2003				-
2004	3.	Versenyképesség az EU-csatlakozás küszöbén	2004: Fókuszban a verseny	-
2005			-	-
2006			-	Chikán (2006)
2007		Alprogramok: (1) Versenyképesség és közszféra (2) Versenyképesség és verseny	-	-
2008			2008: Versenyképesség válságban	Chikán (2008)
2009			-	Chikán & Czakó (2009b)
2010	4.	Nemzetközi gazdasági folyamatok és versenyképesség	-	Báger & Czakó (2010)
2011			-	Chikán (2011); Demeter, Jenei & Losonci (2011)
2012			-	Chikán & Czakó (2012 a,b)
2013		-	-	Ábel & Czakó (2013)
2014		-	2013: Kilábalás göröngyös talajon	Csesznák & Wimmer (2014); Reszegi & Juhász (2014)
2015		-		
2016		-		
2017		-		
2018	5.	Versenyképesség az új ipari forradalom hajnalán	-	Chikán, Czakó, Juhász & Reszegi (2018); Chikán, Molnár & Szabó (2018c)
2019			adatfelvétel 2019-ben	-

Forrás: Versenyképesség Kutató Központ honlapján (www.competitiveness.hu) szereplő információk alapján saját szerkesztés

Az 1. fázis, az indulás, a „*Versenyben a világgal*” kutatási program. A kutatási program középpontjában az akkor megfigyelt makro- és mikroszintű eredményesség között feszülő ellentmondás feltárása állt. Úgy is megfogalmazhatjuk ma már ezt a kérdést, hogy miközben a percepciók szerint a hazai vállalati szféra, elhagyván a „szocialista” viszonyokat, piacgazdasági keretrendszerben teljesített, a nemzetgazdasági teljesítményben, illetve értékelésekben ez miért nem tükröződött.

A vállalati versenyképesség-felmérés újbóli adatfelvétele és az akkor a vállalatok körében zajló jelentős információtechnológiai adaptáció miatt a 2. fázist az „*infokom technológiák és a versenyképesség*” kutatási fázisként tartjuk nyilván. A kutatási eredményekről a Vezetéstudomány különszámában számoltak be az adatbázis elemzése nyomán a kutatók. Ez volt az utolsó olyan kutatási program, amely gazdaságpolitikai javaslatok megfogalmazásával zárult, és erről külön jelentés készült.

Az 1. és 2. fázis kutatási eredményeire építve Chikán et al. (2002) magyar és angol nyelvű kötetben mutatta be az 1. és a 2. fázis kutatásai alapján az elméleti és gyakorlati eredményeket. A 2. mellékletből az olvasható ki, hogy húsz szerző közreműködése nyomán készült el a kötet. (Ebben a mellékletben szerepel a 2009. évi kötet szerzőinek listája is. A két kötet szerzői között 12 fő mind a kettő kötetben közreműködött.)

A 3. fázis 2004-2009 között zajlott le. Átfogó témája a versenyképesség az Európai Unióhoz való csatlakozás idején. Egyedülálló sajátossága ennek a fázisnak, hogy két adatfelvétel és három kutatási program is részét képezte. A fő kutatási program a VKK koordinálásában a BCE GTK közreműködőire építve a „*Versenyképesség az EU-csatlakozás küszöbén*” volt. Erről, és részben a korábbi kutatási eredményekről ad képet a Chikán & Czakó (2009b) kötet. A másik két kutatási alprogram egy-egy hazai szakmai

műhellyel együttműködve zajlott. Az egyik az Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézetével közösen a versenyképesség és az intézmények szerepét vizsgálta (Báger & Czakó, 2010). A másik a versenyképesség és a verseny problémakörének vizsgálatára irányult (Chikán, 2011). A kutatások fogalmi és koncepcionális eredményeiről jelent meg Chikán (2006) munkája, amely a vállalati versenyképesség-indexet mutatja be és tárgyalja az 1996, 1999 és 2004 vállalati versenyképesség-adatbázisok elemzése alapján, valamint Chikán (2008) cikke, amely a versenyképesség mikro- (vállalati) és makro- (nemzetgazdasági) kapcsolódásának koncepcióját fogalmazta meg. A cikk témájának bemutatását követően máig meghatározó ez a kutatási modell a VKK kutatási projektjeiben, ezért a harmadik részben erről külön is szólnunk.

A 4. fázisban a versenyképesség és a nemzetközi kontextus témához kapcsolódóan a Támp-4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0005 program keretében folytattunk kutatást (Chikán & Czakó, 2010, 2012b). Ebben a fázisban egy felmérést végeztünk (Chikán, Czakó & Wimmer, 2014). Ez a fázis jellemezhető a legtöbb, szám szerint hét olyan publikációval, amelyek a VKK versenyképesség-megközelítésének átfogó vizsgálatain alapulnak. Amellett, hogy ebben az időszakban vettek részt a legtöbben a BCE kutatói közül a kutatásban, ebben az időszakban is együttműködtünk hazai kutatóműhelyekkel, és jelentős lépéseket tettünk a kutatók és a kutatói eredmények nemzetközi beágyazására.

Az 5. fázist 2018-ban indítottuk el. Ez a fázis az intézményi keretek (ami főleg a 3. fázisban volt domináns), a globalizáció, illetve a nemzetközi kontextus (a 4. fázis fő témája) után a *technológia alakulására és hatásaira* helyezi a hangsúlyt a versenyképesség kutatásában. E fázisban a cikk kéziratának lezárásakor zajlik egy vállalati kérdőíves felmérés.

Az eddigi négy kutatási szakasz, kutatási fázis eredményei a VKK honlapján elérhetők műhelytanulmányok és kutatási jelentések formájában. Ennek magyarázata, hogy a tudományos eredmények megjelentetése helyett azoknak a vállalati és gazdaságpolitikai döntéshozókhoz való eljuttatását tartottuk fontosabbnak. Úgy gondoltuk, hogy kutatásaink jelentős gazdaságpolitikai és vállalatvezetői relevanciával bírnak. Visszatekintve azt kell megállapítanunk, hogy a tudományos és szakmai eredmények összességében is, és az akkori résztvevők szakmai előmenetelében is fontosabbak, mint azt annak idején feltételeztük.

Nemzetgazdasági és vállalati versenyképesség-értelmezések

Tanulmányunk e részében bemutatjuk, hogyan alakult 2018-ig bezárólag az 1. táblázatban kiemelt publikációk alapján a versenyképesség értelmezése és definíciói. Egyben áttekintjük a legfontosabb összefoglaló jellegű cikkeket és könyveket is, a versenyképesség különböző szintjei szerint csoportosítva őket.

Az 1995-ben induló 1. fázis középpontjában annak az ellentmondásnak az elemzése állt, miszerint a makrogazdasági adatokon alapuló összehasonlítások alapján a közép-európai régió átmeneti országai közül a magyar

gazdaság rosszabbul szerepelt a többiekhez viszonyítva. Miközben ekkor hazánkban a vállalati magatartást már alapvetően piactudományi intézményi keretek és játékszabályok alakították, szemben a régió többi országával, amelyek még ezek bevezetése előtt, illetve alakítása közepette voltak. Ez a kérdésfeltevés a vállalati és a nemzetgazdasági versenyképesség kapcsolódásának vizsgálatára irányította a figyelmet. Az akkori megközelítést jól tükrözi a Chikán et al. (2002), a változtatásokat és az azóta is használt megközelítéseket pedig a Chikán & Czakó (2009a).

2. táblázat Nemzetgazdasági és vállalati versenyképesség-definíciók

Forrás	Nemzetgazdasági versenyképesség	Vállalati versenyképesség
Definíció – 1995-2002.	„A nemzetgazdaság azon képessége, hogy a nemzetközi kereskedelem támasztotta követelményeknek megfelelően úgy képes létrehozni, termelni, elosztani és/vagy szolgáltatni termékeket, hogy közben <i>saját termelési tényezőinek hozzáadása</i> növekszik (Chikán & Czakó, 2002, p. 30).”	„Azok a vállalatok versenyképesek, amelyek a <i>társadalmilag elfogadható normák betartása mellett a számukra elérhető erőforrásokat</i> minél nagyobb <i>nyereségfolyam</i> ra képesek transzformálni, képesek a működésüket befolyásoló környezeti és a <i>vállalatukon belüli változások észlelésére és az ezekhez való alkalmazkodásra</i> annak érdekében, hogy a <i>nyereségfolyam</i> lehetővé tegye tartós <i>működőképességüket</i> (Chikán & Czakó, 2002, p. 31).”
Definíció – 2004. óta	„Egy nemzetgazdaság versenyképessége abban áll, hogy úgy tud létrehozni, felhasználni, illetve a <i>globális verseny</i> keretei között értékesíteni termékeket és szolgáltatásokat, hogy ennek során <i>állampolgárainak jóléte</i> és saját termelési tényezőinek hozzáadása fenntartható módon növekszik (Chikán & Czakó, 2009a, p. 77).”	„A vállalati versenyképesség abban áll, hogy a társadalmi normák betartásával úgy kínáljanak termékeket a fogyasztóknak, hogy azok hajlandók legyenek ezekért a <i>versenytársakénál nagyobb jövedelmezőséget biztosító árat kifizetni</i> (Chikán & Czakó, 2009a, p. 78).”

Forrás: saját szerkesztés, a szerzők kiemelésével

A *versenyképesség* megfogalmazásának egyik legfőbb új vonása volt a nemzetközi szakirodalomban, hogy ez képesség, amely mindegyik elemzési (jelenség) szinten a *megújításra és megújulásra, illetve a változtatásra és változásra való képességet foglalja magába*. A versenyképesség vizsgálataiban a makro-, nemzetgazdasági és a vállalati szintű megközelítések kaptak prioritást, és a fogalmi meghatározás szempontjából is kiemelt figyelmet. A 2. táblázatban a versenyképesség-kutatási programok eredményeiről megjelent két könyvből emeltük ki a megfogalmazásokat. Az 1995-2002 között használt mindkét definíciót a kutatások szervezésére fogalmaztuk meg, és ezeket

használtuk már 1995-ben is a kutatási kérdések megfogalmazására, a vizsgálatokban, majd az eredmények szintetizálásában. A következő, tartalmilag lényegében azonos, de pontosabban megformált definíció megfogalmazására a 2004-es kutatási program alakításakor került sor, melyhez merítettünk az időközben jelentősen gyarapodott tudományos és szakmai irodalomból. Mindkét definíciót Chikán (2008) cikkében publikálták először, és ezeket használjuk azóta is.

Mindkét definíció tükrözi a nemzetközi szak- és tudományterületeken időközben bekövetkezett változásokat is. A nemzetgazdasági definíció értelmezésében három alapvető változtatás történt. A nemzeti versenyképesség környezetének megjelölésére a nemzetközi kereskedelem helyett a globális verseny fogalmát használjuk. Ez utal arra, hogy a verseny nemcsak termékek (output) területén, hanem a tágran értelmezett termelési tényezők (input, pl. munkaerő, tőke) oldalán is egyre markánsabban van jelen. A másik változtatás arra hívja fel expliciten is a figyelmet, hogy a versenyképesség célja az érintett nemzet állampolgárainak a jóléte, illetve ennek növelése. A harmadik pedig, hogy megjelent a fenntarthatóság: ez a termelési tényezők hozadékával és az állampolgárok jólétével szemben is követelmény.

A vállalati versenyképesség-definíció 2004 óta használt változata három sajátosságot hangsúlyoz: társadalmi normák betartása, a fogyasztók számára megfelelő termékek és a versenytársakénál nagyobb jövedelmezőséget biztosító ár. A működésre, a nyereségfolyamra, valamint a változásokra és változtatásokra vonatkozó megfogalmazásokat azért hagytuk el, mert ezek a gazdálkodástudomány alapfeltevéseivé váltak (lásd pl. Chikán, 2003 és Chikán, 2017).

A 3. táblázatban összesen 13 könyvet, illetve összefoglaló, szintetizáló jellegű publikációt emeltünk ki, amelyeket a versenyképesség megközelítése alapján négy csoportba soroltunk. Az 1. és a 3. csoportba sorolt publikációk részben vagy egészben a versenyképesség egy-egy szintjével, illetve alrendszerével foglalkoznak: az 1. a nemzetgazdasági és a 3. a vállalati versenyképességgel. E két szint elvi kapcsolódásait és ezek vizsgálatára épülő eredményeit tárgyalják a 2. csoportba sorolt munkák. A 4. csoport a vállalaton belüli területek és a versenyképesség kapcsolatára irányuló publikációkat jelzi, amely a gazdálkodástudományban a leggyakoribb megközelítés.

Az 1. nemzetgazdasági versenyképesség definíciós és koncepcionális kérdéseivel a 2002-es és a 2009-es kötetek külön fejezetei foglalkoznak. A 2002-es kötet a vállalati versenyképesség részletekbe menő tárgyalása előtt egyrészt bemutatja a magyar gazdaság főbb makrogazdasági mutatóit 1995-2001 között, másrészt ismerteti a versenyképességre, illetve alakítóira (kormányzat és vállalati szféra) ható öt makrotényezőt (társadalmi, kulturális és technológiai tényezők, globális verseny és világgazdasági kilátások, nemzetközi intézmények; Chikán & Czákó, 2002, p. 27-36). Utólag tekintve e tényezők részletekbe menő elemzésének is lehet tekinteni a rákövetkező kutatási eredményeket. A nemzetközi intézmények elemzését tartalmazza Chikán & Czákó (2009a, p. 35-63). A társa-

dalmi és kulturális tényezők szerepének vizsgálatával rokonítható Báger & Czákó (2010), és ezek közül is az intézményi keretek elméleti és empirikus elemzésével a Chikán et al. (2018c) munka. Chikán et al. (2018a) a versenyképesség-kutatások klasszifikációja mellett arra is felhívják a figyelmet, hogy a globális értékláncok korában milyen gazdaságpolitikai üzenete van a multinacionális leányvállalatok teljesítményének.

3. táblázat A versenyképesség megközelítései és kifejtései, illetve tárgyalásuk

A versenyképesség megközelítése	Könyv, illetve összefoglaló jellegű publikációk
1. Nemzetgazdasági/Nemzeti versenyképesség szintje	Chikán & Czákó (2002); Chikán & Czákó (2009a); Báger & Czákó, 2010)); Chikán & Czákó (2012 a,b); Chikán et al. (2018a); Chikán et al. (2018c)
2. Vállalati és nemzetgazdasági versenyképesség kapcsolódásai	Chikán (2008); Chikán & Czákó (2009b); Chikán (2011); Chikán & Czákó (2012 a,b); Reszegi & Juhász (2014); Chikán et al. (2018a)
3. Vállalati versenyképesség szintje	Chikán et al. (2002); Chikán (2006); Chikán & Czákó (2009b); Demeter et al. (2011); Chikán & Czákó (2012 a,b); Ábel & Czákó (2013); Csesznák & Wimmer (2014); Reszegi & Juhász (2014); Chikán et al. (2018a)
4. Vállalaton belüli területek és versenyképesség	Chikán et al. (2002); Chikán & Czákó (2009b); Demeter et al. (2011); Chikán & Czákó (2012 a,b)

Forrás: saját szerkesztés

A VKK által elért kutatási eredmények egyik nemzetközileg is jegyzett hozzájárulása a vállalati és a nemzetgazdasági versenyképesség szintjeinek összekapcsolására (2. csoport) megfogalmazott modell (Chikán, 2008; Chikán & Czákó, 2009a, p. 76-78). E modell néhány részét vizsgálták is, erről a következő fejezetben külön is szólnunk. Az itt felsorolt munkák közül kiemeljük még Reszegi & Juhász (2014, p. 257-290) munkájának azt a részét, amelyben a hazai vállalati adatokból számított pénzügyi eredményességi mutatókat összekapcsolják a makrogazdasági termelékenységet jelző hazai teljes tényezőtermelékenységet (Total Factor Productivity) mutatókkal. A szerzők a vállalati pénzügyi eredményességi mutatók alapján vállalatcsoportokat is képeztek, és ezzel könyvükben pénzügyi adatok alapján tudtak rámutatni arra, hogy az egyes vállalatcsoportok hogyan járulnak hozzá a makrogazdasági termelékenységet és versenyképesség alakulásához. Ezzel a kutatással azon kevesek közé tartoznak, akik a vállalati versenyképesség – termelékenységet – GDP-alakulás gondolatmenetben empirikusan be tudták mutatni, hogy nem csak koncepcionálisan áll fenn szoros összefüggés ezen fogalmak között, hanem a különböző vállalatcsoportok valóban eltérő módon és mér-

tékben járulnak hozzá a GDP alakulásához. E megközelítéshez tartoznak azok a publikációk is, amelyek a vállalatok nemzetközi integrálódása alapján vizsgálták a mikro- és makroszintű versenyképesség kapcsolódását. Ide tartoznak a Reszegi & Juhász (2014, p. 47-70) kötetnek azok a részei, amelyek az exportárbevétel és tőkekapcsolatok (külföldi tulajdon) alapján is vizsgálták a vállalatok pénzügyi eredményességét. A vállalatok nemzetközi integrálódása és a versenyképesség témakörébe tartozik a Chikán (2011) könyv is, melynek fő kérdésfelvetése, hogy a multinacionális leányvállalatok hogyan alakítják a versenyt egyes iparágakban és a nemzetgazdaság egészében.

A 3. csoportba azokat a publikációkat soroltuk, amelyek a vállalatot entitásként tekintik, és arra keresnek választ, hogy ennek az entitásnak hogyan ragadható meg a versenyképessége. A Chikán & Czakó (2002 és 2009a, p. 64-76), illetve a vállalati stratégiával foglalkozó munkák (pl. Antal-Mokos & Tóth, 2002) sorolhatók ide. Az egyes területek és a vállalat egészének versenyképességét vizsgáló kutatási eredményeit ismertetik a lean menedzsment kapcsán Demeter et al. (2011), az export vizsgálata alapján Ábel & Czakó (2013) és a tulajdonosi érték vizsgálatával Reszegi & Juhász (2014, p. 213-256) vonatkozó részei. A 3. táblázat publikációi közül kiemeljük a versenyképesség-adatbázisra épülő két kutatási eredményt. Az egyik Chikán (2006), amely, mint már említettük, az 1996, 1999 és 2004 adatbázisok elemzésére épülve egy vállalati versenyképesség-indexet határoz meg és tárgyal. A másik Csesznák & Wimmer (2014) munkája, amely a 2004, 2009 és 2013 adatbázisok elemzése alapján vállalatcsoportokat képez. Ezek a vállalatcsoportok több szempontból adnak relatív képet a vállalatok versenyképességi teljesítményéről. A három különböző időpontra elvégzett elemzések pedig három pillanatképként mutatják a felmért vállalatok versenyképességi teljesítményét. A Chikán (2006) indexet és Csesznák & Wimmer (2014) vállalatcsoportjait is felhasználták a vállalatok belüli területek kutatásával foglalkozó kutatók saját, szűkebb szakterületük elemzéseikhez.

A VKK versenyképességgel foglalkozó köteteknek – terjedelem alapján – nagy része a 4. csoporthoz, a vállalatok belüli területek és versenyképesség témaköréhez sorolt irodalom. A 2002-es kötetben kilenc ilyen (vállalkormányzás, stratégiai szövetségek, stratégiai eszköztár, döntéshozatal, teljesítménymérés, marketing, termelés, informatika és környezetvédelem) témakör található. Más szerkezetben a 2009-es kötetben is megtalálhatók ezek a témakörök, s hozzájuk csatlakozott még a K+F, emberierőforrás-menedzsment, logisztika és pénzügyek. Ezek az ún. funkcionális témakörökön túlmenően a vállalközi kapcsolatok és a vállalati hálózatok témaköre jelent még meg, mintegy leképezve a vállalati szférában végbement változásokat.

A versenyképesség kutatásának elvi modelljei

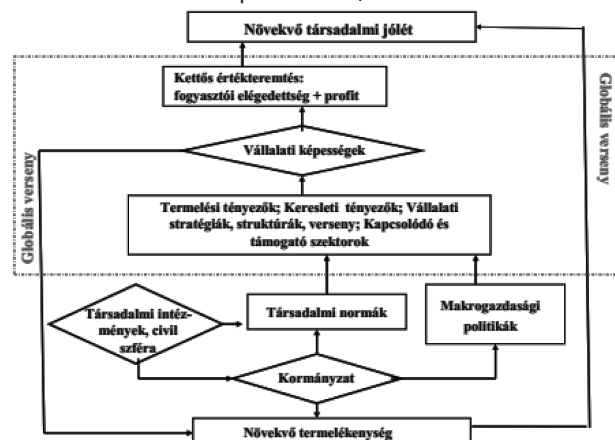
A VKK kutatási programok indításához kutatási modelleket fogalmaztunk meg a kutatási fókuszok meghatározására és kutatástervezési célra, amelyeket a kutatási tervtanulmányok tartalmaztak (pl. Chikán & Czakó, 1995, 2010). Emellett időről-időre tárgyaltuk a kutatási koncepciókat a versenyképességre vonatkozóan. Ebben a részben

három koncepciót ismertetünk: a vállalati és nemzetgazdasági versenyképesség összekapcsolódását, az intézményi keretek és a versenyképesség kapcsolatára összpontosított és végül a globális gazdaság keretei között a nemzetközi gazdasági integrálódás vizsgálatára vonatkozó.

A vállalati és a nemzetgazdasági versenyképesség összekapcsolódása

Az 1. ábra a vállalati és nemzetgazdasági versenyképesség összekapcsolódására megfogalmazott modellt mutatja be Chikán (2008), illetve Chikán & Czakó (2009a) alapján. Ez a koncepció a VKK-hoz kapcsolódóan folytatott kutatások egyik meghatározó koncepciójává vált. A 2010-2012 közötti kutatási programban egyes területeit szisztematikusan is vizsgálták kutatási műhelyek. A 2. ábra azt is mutatja, hogy mely területekre irányultak ezeknek a kutatási műhelyeknek a vizsgálatai és eredményeik.

1. ábra A versenyképesség makro- és mikromegközelítésének kapcsolódásai, 2009

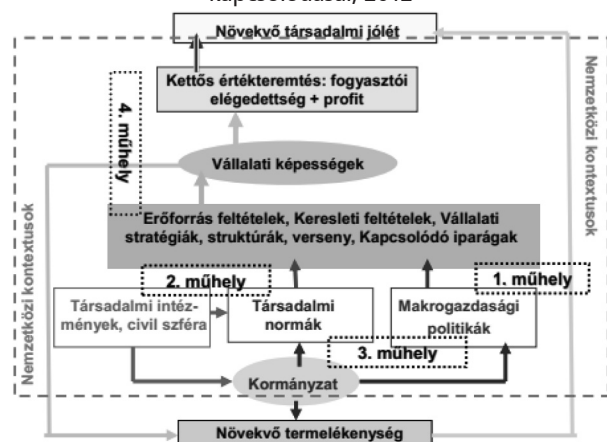
Forrás: Chikán & Czakó (2009a), 80. old. alapján saját szerkesztés

A makro- és mikromegközelítés kapcsolódásának modelljei a versenyképesség definícióira épülnek (lásd 2. táblázat 2004 óta használt definíciói), és a következő gondolatmenet tartozik hozzájuk: a versenyképesség gazdasági jelenség. Célja a társadalmi jólét növelése, melynek a növekvő termelékenység a feltétele. A termelékenység függ az adott gazdaságban működő vállalatok képességétől és a kormányzati tevékenységtől. A vállalatok és a kormányzat (rombusz) szereplői, közvetlen alakítói is a versenyképességnek. A társadalmi intézmények és a civil szféra is alakítója a versenyképességnek, azonban ez a hatás közvetett, a társadalmi normákon és a kormányzatra kifejtett hatásokon keresztül érvényesül. E felfogásban a kormányzat a makrogazdasági politikákon keresztül (pl. monetáris, foglalkoztatási, területfejlesztési) gyakorol hatást a vállalatok lehetőségeit alakító tényezőkre, amelyek megfeleltethetők Porter (1990b) gyémánt modellje négy alapelemének. Ezekre a tényezőkre a társadalmi normák (a.m. értékek, habitusok) is hatással vannak, és ezekről függ közvetlenül, hogy a vállalatok milyen képességekkel rendelkeznek, és ezeket hogyan tudják alakítani. A vállalati képességektől közvetlenül függ, hogy a vállalatok

milyen eredményesen tudják a kettős értéktérmet (Chikán, 2003) működésük során, a globális verseny keretei között megvalósítani. A globális verseny azt jelenti ebben a modellben, hogy a vállalatok hazai és nemzetközi versenytársakkal néznek szembe, azokhoz alkalmazkodniuk kell a világ minden pontján akár hazai, akár nemzetközi piacokon értékesíteni, illetve szerzik be erőforrásaikat. Ez a nemzetközi verseny azt is jelenti, hogy a vállalati képességeknek és az azokat meghatározó tényezőknek is nemzetközi a mércéje.

A 2004-es EU-csatlakozás hatásait, majd a 2008-as gazdasági válság következményeit is jelezték a 2010-2012 közötti kutatási eredmények. Ennek nyomán a 2. ábrán a globális versenyt is magába foglaló tágabb nemzetközi kontextus elnevezést használtuk.

2. ábra A versenyképesség makro- és mikromegközelítésének kapcsolódásai, 2012

Forrás: Chikán & Czako (2012b) 14. oldal. alapján saját szerkesztés.

Az ábrán szereplő 1-4 műhely felirat azt jelzi, hogy 2010-2012 között mely területekre összpontosítottak az egyes kutatási projektek.

Emellett úgy ítéltük és ítéljük meg, hogy a nemzetközi kontextus nem csak a vállalatokra és azok versenyképességére van hatással. A kormányzatra és a makrogazdasági politikákra ható nemzetközi kontextus nem szorul bővebb magyarázatra hazánk EU-tagsága miatt. A schengeni határok és az infokommunikációs technológiák széles körű alkalmazása miatt a nemzetközi kontextus a XXI. században immár a társadalmi intézményekre és a társadalmi normákra is hatással van. Hat továbbá arra is, hogy milyen tartalmú és kiterjedtségű társadalmi jólét valósítható meg. Úgy véljük, hogy a nemzetközi kontextus – amely az egyes aktorok és területek esetén mást és mást jelent, ezért szerepel az ábrán többször, nemzetközi kontextusokként – mibenléte és hatásmechanizmusai is további kutatásra érdemesek, és ezek kutatása jól kapcsolható az intézményi keretek és a versenyképesség kutatásához.

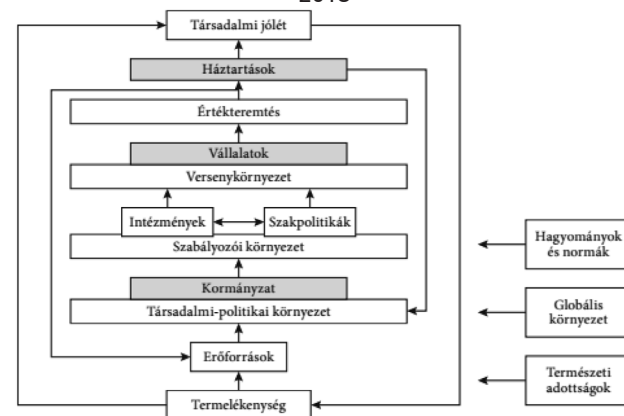
Intézményi keretek és versenyképesség

A makroszintű versenyképesség kutatásában az egyik kiemelten kutatott témakör az intézményi keretek és a versenyképesség kapcsolata volt (Báger & Czako, 2010).

A kötetben szereplő kutatási eredmények a kormányzat és a közigazgatás szempontjából vizsgálták a versenyképességet, és kitértek a társadalmi intézmények és a civil szféra vizsgálatára is. A hazai eredményeket a nemzetközi kutatások tükrében értékeltük. Megállapítottuk, hogy hazánkban a társadalmi intézmények és a civil szféra fejletlen és a versenyképesség formálása szempontjából nem tud meghatározó szerepet betölteni. E szféra fejlődésének egyik legfőbb gátját az elérhető erőforrások hiánya jelenti. A kormányzat oldaláról a közigazgatás szervezeti megújításával – a vállalatoknál már bevett korszerű vezetési és szervezési, valamint teljesítményértékelési megoldások adaptálásával – a versenyképesség markánsan növelhetőnek ígérkezik.

Az intézményi keretek és a versenyképesség kapcsolatát vizsgáló egyik kutatási irány időközben a versenyképességi rangsorokra és a versenyképességi programokra a kormányzati politikák részeként meghirdető és működtető országokra is kiterjedt. Ezeknek a kutatásoknak az eredményeit vezeti fel a Chikán et al. (2018c) cikkben publikált nemzeti versenyképesség-modell, amit a 3. ábra mutat.

3. ábra A nemzeti versenyképesség elemzésének modellje, 2018

Forrás: Chikán et al. (2018c), p. 1210.

A modell az intézményi közgazdaságtan időközben kialakult eredményeire is épít. A versenyképesség szereplői közé bekerültek a háztartások és a kormányzat – vállalatok – háztartások közötti kapcsolódásokra helyeződik a hangsúly.

Ez a megközelítés a globalizációval szemben a 2008-as gazdasági válságot követően egyre több országban megfigyelhető populista gazdaságpolitikai szövegek nemzetközi térhódítása miatt is relevánsnak tűnik. A modell mutatja, hogy a nemzeti érdekek hangoztatása, illetve ezeknek a szabályozási környezetben való érvényesítése hogyan hat a társadalmi jólétre (pl. társadalmi egyenlőtlenségek alakulására) és a termelékenységre.

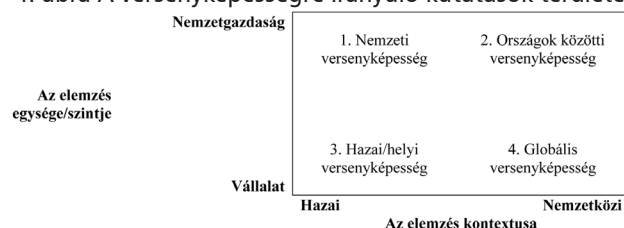
Versenyképesség és nemzetközi integrálódás

A VKK kutatásai Magyarországra és az itt működő vállalatokra irányultak, ám ezzel együtt is a kezdetektől alaptételként kezelik, hogy a világgazdaság globalizálódik, országhatárokon átnyúlóan integrálódnak a nemzetgazdaságok, illetve piacai. A 4. ábra Chikán, Czako & Losonci (2018b) alapján

azt mutatja be, hogy a magyar gazdaság versenyképességéből kiindulva ez a jelenség hogyan kutatható, és hogyan értékelhetők a versenyképességre vonatkozó megközelítések és kutatási eredmények. A megközelítés kialakításában több tényező játszott szerepet. Egyrészt, az elmúlt évtizedben nemzetközileg és itthon is megsokasodtak a versenyképesség-elemzések és -rangsorolások. Másrészt a hazai kutatásokban is előtérbe kerültek a nemzetközi üzleti gazdaságtanra épülő kutatások, amelyek árnyaltabb kutatási kérdéseket és új elméleti megközelítéseket tettek lehetővé. A 4. ábra vertikális dimenziója az elemzés egységének, szintjének felel meg, a horizontális pedig az elemzés nemzetközi összehasonlító jellegét ragadja meg.

4. ábra A versenyképességre irányuló kutatások területei

Forrás: Chikán et al. (2018b) alapján saját szerkesztés

A 4. ábrán a VKK 1995 óta folytatott kutatások fázisai és kutatási programjai (1. táblázat) is pozicionálhatók: az 1. kutatási fázis, a Versenyben a világgal című kutatás az 1. nemzeti és a hazai versenyképességre összpontosított. A 2. csoportba tartozó, az országok közötti versenyképességre irányuló kutatásnak tekintjük a Chikán et al. (2018c) munkát. Az 1995-ben elkezdett vállalati versenyképesség kérdőíves felmérések alapvetően a 3. (hazai/helyi versenyképesség kutatások) közé tartoznak, és például a gyorsjelentések is ebbe a csoportba sorolhatók. A 4. globális versenyképességet vizsgáló, és arra vonatkozó kutatási eredményeket tartalmaz Chikán (2011), Ábel & Czako (2013) és Reszegi & Juhász (2014).

A versenyképesség-kutatás megjelenése a Vezetéstudományban

Cikkünk e részében a versenyképesség-kutatás fázisairól a Vezetéstudományban 1997 és 2018 között megjelent – a VKK felméréseire épülő – cikkek alapján adunk átte-

kintést. A 3. ábra szerint ezek a cikkek a vállalatok hazai versenyképességét elemzik, és főként a vállalatban belüli tényezőkre fókuszálnak.

A Vezetéstudományban megjelent cikkeket három kategóriába soroltuk. Születtek az egyes kutatási fázisokhoz kapcsolódóan összefoglaló jellegű cikkek (Chikán & Czako, 2007, 2011, 2012a; Czako, 2001), amelyek az empirikus elemzések eredményeit szintetizálták. Több szerzőtársunk publikált olyan munkákat, amelyek közvetlenül kapcsolódtak egy-egy kutatási fázishoz, viszont empiriként nem támaszkodtak a versenyképesség-adatbázisokra (Czako, 1998; Demeter, 2009; Gelei, Dobos & Nagy, 2011; Kiss, 2011; Nagy & Berács, 2012). Jelen áttekintésben azon cikkekre fókuszálunk, amelyek a kérdőíves adatbázisokra építettek. Az 1997 és 2018 közötti időszakban 44 ilyen cikk jelent meg (lásd 4. táblázat).

A cikkek megjelenési ideje sajátos megoszlást mutat. A legtermékenyebb év a 2012-es volt 12 cikkel, a 4. kutatási fázishoz kapcsolódóan. Tíz munka jelent meg 2001-ben a 2. kutatási fázisban. Ez a két év adja az elemzésbe bevont cikkek felét.

A 44 cikk sokoldalú képet ad a vállalati versenyképesség összetevőiről. Ennek strukturálására a továbbiakban az egyes munkákat a porteri értékláncban (Porter, 1985 és 1990a) nevesített tevékenységek szerint kategorizáljuk. Porter a vállalatban belül az elsődleges és támogató tevékenységek csoportját különbözteti meg a vállalati versenyelőnyökhöz való hozzájárulás alapján. A vállalati versenyképességben a versenyelőnyök fenntartása és megújítása kiemelkedő. E tevékenységek egyikéhez, vagy egyszerre akár többhöz is hozzá tudtuk rendelni a legtöbb publikációt. Néhány munka túlmutatott az értékláncon, például az értéklánck közötti kapcsolatokkal foglalkozó vizsgálatok (pl. stratégiai szövetség, hálózat) a vállalati értékrendszerhez (*value system*) kerültek. Mindegyik cikket egyértelműen besoroltunk a három kategória valamelyikébe, még akkor is, ha csak kompromisszumokkal lehetett összekapcsolni a kutatók megközelítéseit, funkcionális szemléletét és a porteri értéklánc tevékenységeinek kategóriáit. Ezért is döntöttünk úgy, hogy egy-egy cikk besorolását kiemelt kulcsszavakkal tesszük meg.

4. táblázat A versenyképesség-kutatás adatbázisára építő, Vezetéstudományban megjelent cikkek fő jellemzői, 1997-2018

Meg-jelenés éve	Szerző(k)	Elsődleges tevékenységek					Támogató tevékenységek				Értékláncok viszonya	Minta (T - Teljes; R - rész minta)				
		Bejövő logisztika	Termelés/ szolgáltatás	Kimenő logisztika	Marketing, értékesítés	Értékesítés utáni szolg.	Stratégia	EEM	Technológia- menedzsment	Beszerezés		1996	1999	2004	2009	2013
1997	Zoltayné (1997)							képességek				T				
1998	Antal-Mokos & Kovács (1998)						stratégia- típus					T				
1998	Kovács (1998a)						stratégia- típus					T				
1998	Tari & Buzády (1998)										stratégiai szövetség	R (strat. szöv.)				
2000	Kenesei, Bauer, Berács & Kolos (2000)				piaci pozíció							T	T			
2000	Zoltayné Paprika, Fehér & Szántó (2000)							képességek					T			
2001	Antal-Mokos & Tóth (2001)						stratégia- típus					T				
2001	Batalon (2001)						stratégia- alkotás					T	T			
2001	Bartók (2001)						vállalat- kormányzás					R (jogi)	R (jogi)			
2001	Buzády & Tari (2001)										stratégiai szövetség	R (strat. szöv.)	R (strat. szöv.)			
2001	Demeter (2011)		termelés										R (feldolg.)			
2001	Drótos & Szabó (2001)								információ- menedzsment			T				
2001	Kiss (2001)								innováció			T	T			
2001	Pataki (2001)						környezet- védelem						T			
2001	Szanyi (2001)										stratégiai szövetség	R (strat. szöv.)	R (strat. szöv.)			
2001	Wimmer (2001)						teljesítmény						T			
2004	Wimmer (2004)						teljesítmény					T	T			
2006	Hortoványi & Szabó (2006)						stratégia- típusok							T		
2007	Chikán & Gelei (2007)		termelési képesség								stratégiai szövetség			R (feldolg.)		
2007	Demeter (2007a)		termelés											R (feldolg.)		
2007	Demeter (2007b)	logisztika	termelés	logisztika	marketing			emberi erőforrás	info + innováció					T		
2007	Zoltayné Paprika, Wimmer & Szántó (2007)							képességek						T		
2009	Demeter (2009)		termelés			szolgáltatás								R (T+SZ)		
2009	Kiss (2009)								innováció					R (KN)		
2011	Gelei (2011)	logisztikai képesség	termelési képesség	logisztikai képesség											T	
2011	Gyulavári (2011)				árzás										T	
2011	Vörösmarty (2011)									beszerzés				R (KKV)		
2012	Balaton & Csiba (2012)						stratégia- alkotás								T	
2012	Bárh-Fehér (2012)						fenn- tarthatóság								T	
2012	Demeter & Szász (2012a)		termelés			szolgáltatás									R (feldolg.)	
2012	Demeter & Szász (2012b)		termelés												R (feldolg.)	
2012	Drótos & Möriz (2012)								információ- menedzsment						T	
2012	Gáti & Kolos (2012)				elektronikus keresk.										T	
2012	Kazainé (2012)					export									R (export)	
2012	Kenesei & Gyulavári (2012)				marketing- erőforrások									T	T	
2012	Mandják, Wimmer & Juhász (2012)										hálózati pozíció				T	
2012	Szabó (2012a)						stratégia- típusok					T	T	T	T	
2012	Szabó (2012b)						stratégia- típusok					T	T	T	T	
2012	Wimmer & Csesznák (2012)						teljesítmény								T	
2013	Gelei, Losonci, Toarniczky & Báthory (2013)		lean					leadership							R (feldolg.)	
2015	Losonci & Borsos (2015)		lean				verseny- képesség								R (feldolg.)	R (feldolg.)
2016	Kazainé (2016)				export		export						R (export)	R (export)	R (export)	R (export)
2018	Kazainé & Kiss (2018)				export				innováció							R (feldolg.)
2018	Losonci, Szántó, Kása & Zoltayné Paprika (2018)		lean					képességek				R (feldolg.)		R (feldolg.)	R (feldolg.)	

Megjegyzés: T – teljes minta; R – rész minta az alábbiak szerint: R (jogi) - csak részvénytársaság; R (strat. szöv.) - csak stratégiai szövetséggel rendelkezők; R (feldolg.) - csak feldolgozóipar; R (KN) - közepes és nagy cégek; R (KKV) – kis és közepes vállalatok; R (export) - csak exportálók; R (T+SZ) - csak termelő és szolgáltató cégek

Az elemzett cikkek témaválasztásáról általánosan elmondható, hogy a teljesítmény szinte mindegyikben fókuszban áll: a szerzők a jó teljesítmény, a versenyképesség okait kutatják, illetve a jobb és kevésbé jobb teljesítményt nyújtó cégek gyakorlataiban keresnek különbségeket. A cikkek megjelenési ideje szerint látványos egyensúlytalanság van az elemzett tevékenységekben. A 2000-es évek közepéig egyértelműen a támogató tevékenységek témakörei domináltak a publikációkban. 2007-et követően már az elsődleges tevékenységekhez is sok kutatási eredmény köthető. Számosságot tekintve az elsődleges tevékenységek közül a termelés, a támogató tevékenységek közül a stratégiai menedzsment, a stratégiatípusok kutatása emelkedik ki. E témák mellett az állandó jelleggel feldolgozott témakörök között találjuk a képességeket (4 cikk) és az innovációt (4 cikk).

A versenyképesség-kutatásokban a kezdetektől, 1995-től folyamatosan jelen van a vállalatok közötti kapcsolatok, a vállalati értékrendszerek hangsúlyozása. Az ilyen fókuszú cikkek súlya azonban az elemzett publikációkban kicsi. Sőt, a stratégiai szövetségek kutatása után megjelenő hálózati megközelítés sem nyert igazán teret. A stratégiai szövetségek háttérbe szorulása vélhetően nem független a minta összetételétől, hiszen a nagy cégek helyett idővel a kisebb cégek váltak dominánssá a felmérésekben. Azonosíthatók olyan témakörök, amelyek kiemelt és nagy figyelmet érdemelnének, például a fenntarthatóság, az emberi erőforrás vagy az információmenedzsment, mégsem jelennek meg karakteresen. Bár e témaköröket a hazai és a nemzetközi publikációk szerint magas szinten gondolják a BCE kutatói is, elsősorban nem a versenyképesség-adatbázisok alapján születtek a publikációk.

A versenyképesség-kutatás egyik meghatározó narratívája a vállalaton belüli tevékenységek közötti kapcsolatok elemzése. A 4. táblázat soraiban legalább két kulcsszó előfordulása mutatja, ha adott cikk ilyen szellemiségű. A 2007-es évnél kitüntetett szerepe van, hiszen akkor jelent meg először az integrációt és kapcsolatot hangsúlyosan kiemelő munka (Chikán & Gelei, 2007). A bevont tevékenységek számát tekintve legtovább ezen integráló szemlélet megvalósításában Demeter (2009b) jutott. A 2010-es éveket követően láthatóan megnőtt az érdeklődés az integrált megközelítés iránt, bár a szerzők jellemzően csak két tevékenység közötti kapcsolatot keresnek.

A porteri értéklánc tevékenységeire alapozott vizsgálat mellett áttekintettük azt is, hogy az egyes cikkek melyik adatbázist és annak mekkora részét használták. A 44 cikk közül 26-ban szerepel a teljes adatbázisra épülő elemzés, 18 esetben csak egy-egy részminta került elemzésre (pl. feldolgozóipar, exportáló cégek, stratégiai szövetséggel bíró vállalatok).

Láttuk korábban, hogy a publikációk eloszlása egyenetlen az évek között, ami érezteti hatását az elemzett adatbázisok terén is. Elsősorban a 2009-es adatbázis került elemzésre, erre építettek a 2012-es cikkek, illetve az 1999-es adatbázisra a 2001-es munkák.

A versenyképesség-kutatóhoz kapcsolódó vállalati kérdőíves felmérések egyik deklarált célja, hogy az egyes évek között biztosítsa az összehasonlíthatóságot. A felmérés nem tekinthető longitudinálisnak, viszont nagyon ha-

sonló tartalmúak a kérdések és hasonló jellemzőkkel rendelkező vállalati mintán kerültek lekérdőzésre. A kutatók a kutatások elejétől kihasználták ezt a lehetőséget. Már az 1999-es felméréshez kapcsolódó publikációkban látható, hogy a szerzők támaszkodnak az előző forduló adatbázisára, illetve később akár több előző forduló adatbázisára. Szabó (2012a és 2012b) és Kazainé (2016) négy különböző forduló adatbázisát is elemezte egy-egy cikkében.

Időben változtak a mintahasználati szokások. Az első publikációk alapjául még döntően a teljes mintát használták, míg az utóbbi években kizárólag egy-egy részmintát elemeztek. A legnépszerűbb adatbázis a 2009. évi volt, amelyből 11 teljes mintát és 8 részmintát használó cikk is megjelent. A legkevesebbszer a 2013. évi felmérés adatai kerültek a Vezetéstudomány hasábjaira.

Összefoglalás

A Vezetéstudomány évfordulás különszámában, több kutatótársunkhoz hasonlóan (Strausz et al., 2019, Bauer et al., 2019), mi is történeti áttekintésre vállalkoztunk. Áttekintésünk a BCE-n futó versenyképesség-kutatás negyedszázados kutatási programját fogja át, melynek keretében nagyon hullámzó erőforrásokkal, de következetesen dolgoztunk a környezetébe beágyazott vállalati versenyképesség hazai alakulásának feltárásán. Jelen cikkünk a kutatási fázisok felvázolására építve, a fogalmi és koncepcionális háttér fejlődését és a publikációk legfőbb színterén, a Vezetéstudományban megjelent cikkek feldolgozásán keresztül a kutatások tartalmi mintázatát mutatja be.

Kutatási eredményeink tanúsága szerint a versenyképességről való gondolkodásunk a negyedszázaddal ezelőtti, Versenyben a világgal kutatási program alapos előkészületeinek is köszönhetően következetes tudott maradni: a társadalmi jólét és a termelékenység jelentik kezdetől fogva a versenyképesség fogalmának alappilléreit, amelyekre egy hierarchikusan és horizontálisan is tagolt belső fogalmi struktúra illeszkedik. A koncepcionális állandóság mellett a kutatások során ez a struktúra számottevően gazdagodott, főként azért, hogy az erőforrás alapú vállalatelméletre, valamint az intézményi közgazdaságtanra való erőteljesebb támaszkodással, ezek eredményeinek ötvöztetésével masszívabb alapokat kapott. Hozzátehetjük, hogy jelenlegi felfogásunk vélhetően tovább gazdagodik a következő években, főleg a nemzetközi gazdaságtan és vállalatgazdaságtan új fejleményeinek (például a „poszt-globalizációs” folyamatoknak) sokoldalú figyelembevételével és a társadalmi beágyazottság (így a demográfiai, illetve fenntarthatósági jelenségek) erősödésével.

A Vezetéstudományban megjelent, a vállalati versenyképesség-adatbázisokra építő publikációk elemzése rámutat, hogy – főként a szűkös erőforrások következtében – erősen fókuszáltak a kutatások. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a 2001-es és 2012-es években jelent meg a legtöbb cikk az 1999. és 2009. évi adatbázisok elemzéseire építve. Ennek egyik magyarázata lehet, hogy mindkét adatfelvétel koncentrált és erőforrásokkal alátámasztott kutatási programokkal járt együtt (a Támo-p-kutatás (2010-2012 között) az összes eddigi vállalati versenyképesség-kutatásokra fordított összeg 50%-át tette ki a maga 220 millió Ft-os költségvetésével). Másrészt

azt jelenti, hogy bizonyos témakörökben – így főleg a vállalati stratégia, illetve a szűkebben értelmezett értékteremtő folyamatok (termelés/szolgáltatás/logisztika) területén – igen gazdag, illetve elmélyült eredményeink vannak. A porteri értéklánc számos tevékenységéről viszont nem, vagy alig született publikáció. Ez a programokba bevonható kutatók személyes érdeklődésének is következménye. A finanszírozási korlátok nem teszik lehetővé, hogy szisztematikusan kiterjesszük a kutatásokat a Corvinus néhány intézetén, illetve kutatói közösségén túlra. Nem vagyunk optimisták lehetőségeink bővülését illetően, de lesznek törekvéseink a kutatás terjedelmének növelésére.

Hely hiányában a cikkben csak a kutatások nagyon madártávlatokból történő bemutatására volt mód, és inkább a kutatásra magára, mint a részletekbe menő kutatási eredmények szintetizálására kívántuk helyezni a hangsúlyt. Eltökéltek vagyunk azonban abban, hogy a jövőben a tartalmi eredményekről is számot adjunk a lap hasábjain.

Bár kutatási programunk hangsúlyozottan a hazai gazdaságot állítja a középpontba, az e cikkben nem idézett nemzetközi publikációs tevékenységünk nyomán eredményeink nemzetközi elismertsége számottevőnek mondható. Versenyképesség-felfogásunkat, illetve kutatási modellünket gyakran idézik, és néhány területen (mindenekelőtt az értékteremtő folyamatok és a nemzetközi gazdálkodás témáiban) kutatóink komoly nemzetközi elismertségre tettek szert. A kutatás nemzetközi eredményeinek kifejtésére egy későbbi cikkben vállalkozunk.

Annak ellenére, hogy fogalmi, koncepcionális és kutatásszervezési szempontból ismertettük a versenyképesség-kutatás eredményeit és történetét, a cikk zárásaként néhány, főleg a kérdőíves felmérésre épülő kutatásainkkal kapcsolatos dilemmát osztunk meg az olvasóval, érzékelte-e ezekkel eredményeink korlátait is:

- 1) Módszertani dilemma és korlát: empirikus kutatásainkban döntően vállalatvezetői, észlelésalapú kérdőívekre építünk. Ez azonban csak egy nézőpontját tudja a versenyképesség jelenségének megragadni.
- 2) A vállalatvezető felfogása: a kérdőív a vállalati nagy-szervezetek bürokrata/technokrata menedzser megközelítésével dolgozik. Ez a felfogás a kisvállalatok tulajdonos-vezető vezetőképeivel kevésbé rokonítható (lásd erről pl. Kovács, 1998b).
- 3) A vállalati tevékenységi rendszer: a kérdőív a vállalati tevékenységek lekérdezésénél a porteri értéklánc felfogásával dolgozik, amelyik az 1980-as évek feldolgozóipari cégeinek feltehetően meg. A XXI. században számos vállalatnál (pl. külföldi leányvállalatok, startup-ok) hiányoznak támogató és elsődleges funkciók is.
- 4) A vállalati minta korlátai: a versenyképesség-indexet saját adatbázisunkon tudtuk tesztelni. Ám már a legelső gyorsjelentés óta jelenlévő kérdés, hogy vajon ez a vállalati sokaság mennyire hoz általánosítható eredményeket? Egy példa lehet a külföldi leányvállalatokból álló magyar járműipar versenyképessége, ami alapvetően a hazánkba kiszervezett gyártási hatékonyságról szól, az innováció és a piaci hozzáférés csak nyomokban jelenik meg ezeknél a cégeknél, holott e tényezők a versenyképesség kétséget kizáróan fontos összetevői.

Felhasznált irodalom:

- Ábel I. & Czakó E. (szerk.) (2013). *Az exportsiker nyomában*. Budapest: Alinea Kiadó.
- Antal-Mokos Z. & Kovács P. (1998). Magyar vállalati stratégiák az 1990-es évek első felében. *Vezetéstudomány*, 29(2), 23-34.
- Antal-Mokos Z. & Tóth K. (2001). Vállalati stratégiák Magyarországon az 1990-es évtizedben. *Vezetéstudomány*, 32(1), 21-30.
- Antal-Mokos, Z. & Tóth K. (2002). Vállalati stratégiák Magyarországon az 1990-es évtizedben. In Chikán A., Czakó E. & Zoltayné Paprika Z. (Szerk.), *Vállalati versenyképesség a globalizálódó magyar gazdaságban* (pp. 89-109). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Balaton K. (2001). A stratégiaalkotási folyamatok jellemzői hazai vállalatoknál. *Vezetéstudomány*, 32(1), 13-20.
- Balaton K. (2009). Vállalati stratégiák az EU-csatlakozás időszakában. In Chikán A. & Czakó E. (szerk.), *Versenyben a világgal. Vállalataink versenyképessége az új évezred küszöbén* (pp. 99-184). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Balaton K. & Csiba Zs. (2012). A gazdasági válság hatása a vállalati stratégiákra. Magyar és szlovák tapasztalatok. *Vezetéstudomány*, 43(12), 4-13.
- Bartók I. (2001). Vállalatkormányzás magyar vállalati szemmel. *Vezetéstudomány*, 32(1), 8-12.
- Báger G. & Czakó E. (szerk.) (2010). *A közszféra és a gazdaság versenyképessége – empirikus eredmények és tanulságok*. Budapest: Állami Számvevőszék Kutató Intézete. Elérhető: <https://asz.hu/storage/files/files/Szakmai%20kutatás/2010/t326.pdf?ctid=740>
- Bárh-Fehér Sz. (2012). Fenntarthatóság a hazai vállalati gyakorlatban – A „Versenyben a világgal” kutatási program 2009. évi kérdőíves felmérés eredményeinek vizsgálata. *Vezetéstudomány*, 43(10), 44-55.
- Bauer, A., Berács, J., & Gáti, M. (2019). Marketingkutatók változásai: Visszatekintő elemzés egy tudományos folyóiratban megjelent publikációk alapján. *Vezetéstudomány*, 50(12), 32-49. DOI: <https://doi.org/10.14267/VEZ.TUD.2019.12.04>
- Buzády Z. & Tari E. (2001). Stratégiai szövetségek a hazánkban működő nagy- és középvállalatok körében. *Vezetéstudomány*, 32(1), 38-48.
- Chikán A. (2003). A kettős értékteremtés és a vállalat alapvető célja. *Vezetéstudomány*, 34(5), 10-12.
- Chikán A. (2006). A vállalati versenyképesség mérése – Egy versenyképességi index és alkalmazása. *Pénzügyi Szemle*, 46(1), 42-54.
- Chikán A. (2008). National and Firm Competitiveness: A General Research Model. *Competitiveness Review*, 18(1-2), 20-28.
- Chikán A. (szerk.) (2011). *A multinacionális vállalatok hatása a hazai versenyre és a versenyképességre*. Budapest: BCE Vállalatgazdaságtan Intézet Versenyképesség Kutató Központ. Elérhető: http://www.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/kutatokozpontok/versenykepesseg/KOE-NYV/Chikan_multikoenyv_elektronikus_valtozat.pdf
- Chikán A. (2017). *Vállalatgazdaságtan*. (5. bővített és átdolgozott változat). Budapest: BCE Vállalatgazdaságtan Intézet és Vállalatgazdasági Tudományos és Oktatási Alapítvány.

- Chikán A. & Czakó E. (2002a). Kis nemzetgazdaságok versenyképessége a globális gazdaságban – a magyar példa. In Chikán A., Czakó E., & Zoltayné Paprika Z. (Szerk.), *Vállalati versenyképesség a globalizálódó magyar gazdaságban* (pp. 27-39). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Chikán A. & Czakó E. (2002b). A vállalati versenyképesség alakulása az 1990-es évek második felében – helyzetkép és tanulságok. In Chikán Attila, Czakó Erzsébet, & Zoltayné Paprika Zita (Szerk.), *Vállalati versenyképesség a globalizálódó magyar gazdaságban* (pp. 40-51). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Chikán A. & Czakó E. (2003). Mikrogazdasági kutatások – 1986-1991. In Czakó E. (Szerk.), 15 évesek lettünk. *Vállalatgazdaságtan Tanszék* (pp. 68-71). Budapest: Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem. Elérhető: <http://edok.lib.uni-corvinus.hu/123/>
- Chikán A. & Czakó E. (2008). A Versenyképesség Kutató Központ tevékenysége 2004-2008. között. In Czakó E., Gelei A. & Zoltayné Paprika Z. (Szerk.), *Intézeti évkönyv 2007-2008. Vállalatgazdaságtan Intézet* (pp. 59-71). Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem. Elérhető: <http://edok.lib.uni-corvinus.hu/309/>
- Chikán A. & Czakó E. (2009a). Konceptcionális és módszertani alapok. In Chikán A. & Czakó E. (Szerk.), *Versenyben a világgal. Vállalataink versenyképessége az új évezred küszöbén* (pp. 33-96). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Chikán A. & Czakó E. (szerk.) (2009b). *Versenyben a világgal. Vállalataink versenyképessége az új évezred küszöbén*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Chikán A. & Czakó E. (szerk.) (2010). *Kutatási tervtanulmány. A nemzetközi gazdasági folyamatok és a hazai üzleti szféra versenyképessége c. 2. alprojekt (TÁMOP 4.2.1.B-09/1/KMR-2010-0005 BCE projekt)*. Budapest: BCE Versenyképesség Kutató Központ. Elérhető: http://www.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/kutatokozpontok/versenykepesseg/II._alprojekt_Tervtanulmany_03_2010_okt_01.pdf
- Chikán A. & Czakó E. (2011). Színfoltok a versenyképességi kutatások palettájáról. Előszó a „Mozaikok az üzleti szféra versenyképességéről 1.” különszámhoz. *Vezetéstudomány*, 43 (különszám), 2-3.
- Chikán A. & Czakó E. (2012a). A hazai vállalati versenyképesség és a nemzetközi élvonal. Előszó a „Mozaikok az üzleti szféra versenyképességéről 2.” különszámhoz. *Vezetéstudomány*, 43 (különszám), 2-3.
- Chikán A. & Czakó E. (2012b). *A nemzetközi gazdasági folyamatok és a hazai üzleti szféra versenyképessége c. 2. alprojekt (TÁMOP 4.2.1.B-09/1/KMR-2010-0005 BCE projekt) eredményértékelése* (Kutatási beszámoló). Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem. Elérhető: http://www.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/kutatokozpontok/versenykepesseg/Chikan_Czako_Eredmenyertekeles_20120820_jav.pdf
- Chikán A. & Czakó E. (2013). Versenyképesség Kutató Központ, 2009-2013. In Czakó E., Demeter K., Gelei A. & Zoltayné Paprika Z. (Szerk.), *Intézeti évkönyv 2009-2013. Vállalatgazdaságtan Intézet* (pp. 60-66). Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem. Elérhető: <http://edok.lib.uni-corvinus.hu/479/>
- Chikán A., Czakó E. & Demeter K. (szerk.) (1996). *Vállalataink erőltetett (át)menetben. Gyorsjelentés a "Versenyben a világgal" kutatási program kérdőíves felméréséről*. Budapest: BKE Vállalatgazdaságtan tanszék. Elérhető: http://www.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/tanszekek/gazdalkodastudomanyi/i_vallgazd/vkk/2004gyorsjelentenes.pdf
- Chikán A., Czakó E., Juhász, P. & Reszegi, L. (2018a). Do Foreign Subsidiaries Improve Host Country Competitiveness? Insights from Hungary, *AIB Insights*, 18(1), 16-19. Elérhető https://documents.aib.msu.edu/publications/insights/v18n1/v18n1_Article4.pdf
- Chikán A., Czakó E. & Losonci Dávid (2018b). Negyedszázadhoz közeledve – a Versenyképesség Kutató Központ tevékenységei 2014-2018. között. In Czakó E., András K., Demeter K. & Zoltayné Paprika Z. (Szerk.), *Intézeti évkönyv, 2014-2018. Vállalatgazdaságtan Intézet* (pp. 76-81). Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem. Elérhető: <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/3862/>
- Chikán A., Czakó E. & Wimmer Á. (szerk.) (2014). *Kilábalás göröngyös talajon. Gyorsjelentés a 2013. évi kérdőíves felmérés eredményeiről*. Budapest: Versenyképesség Kutató Központ, Budapesti Corvinus Egyetem, Vállalatgazdaságtan Intézet. Elérhető: http://www.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/tanszekek/gazdalkodastudomanyi/i_vallgazd/vkk/BCE_VKK_GYORSJELENTES_2014.pdf
- Chikán A., Czakó E. & Zoltayné Paprika Z. (szerk.) (2002). *Vállalati versenyképesség a globalizálódó magyar gazdaságban*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Chikán A., Czakó E. & Zoltayné Paprika Z. (szerk.) (2004). *Fókuszban a verseny. Gyorsjelentés a 2004. évi kérdőíves felmérés eredményeiről*. Budapest: Versenyképesség Kutató Központ, Budapesti Corvinus Egyetem, Vállalatgazdaságtan Tanszék. Elérhető: http://www.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/tanszekek/gazdalkodastudomanyi/i_vallgazd/vkk/2004gyorsjelentenes.pdf
- Chikán A., Czakó E. & Zoltayné Paprika Z. (szerk.) (2010). *Vállalati versenyképesség válsághelyzetben. Gyorsjelentés a 2009. évi kérdőíves felmérés eredményeiről*. Budapest: Versenyképesség Kutató Központ, Budapesti Corvinus Egyetem, Vállalatgazdaságtan Intézet. Elérhető: http://www.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/kutatokozpontok/versenykepesseg/GYORSJELENTES_2010.pdf
- Chikán A. & Gelei A. (2007). Vállalati versenyképesség – vevői érték és a képességalapú megközelítés összekapcsolása. *Vezetéstudomány*, 38(3), 2-11.
- Chikán A., Molnár B. & Szabó E. (2018c). A nemzeti versenyképesség fogalma és támogató intézményi rendszere. *Közgazdasági Szemle*, 65(12), 1205-1224.
- Czakó E. (1998). Globális iparágaink versenyképessége. *Vezetéstudomány*, 29(1), 28-40.
- Czakó E. (2001). A vállalati versenyképesség alakulása a kilencvenes évek második felében. *Vezetéstudomány*, 32(1), 2-7.

- Czakó E. (2003). Volt egyszer egy versenyképesség kutatás – „Versenyben a világgal”, 1995-1997. In Czakó Erzsébet (Szerk.), *15 évesek lettünk. Vállalatgazdaságtan Tanszék* (pp. 72-76). Budapest: Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem. Elérhető: <http://edok.lib.uni-corvinus.hu/123/>
- Czakó E. & Chikán A. (2007). Gazdasági versenyképességünk vállalati nézőpontból – 2004–2006. *Vezetéstudomány*, 38(5), 2-8.
- Czakó E., Wimmer Á. & Zoltayné Paprika Z. (szerk.) (1999). *Arccal a piac felé. Gyorsjelentés a "Versenyben a világgal" kutatási program 1999. évi kérdőíves felméréséről*. Budapest: BKE Vállalatgazdaságtan tanszék.
- Csesznák A. & Wimmer Á. (2014). *Vállalati jellemzők és összefüggéseik – A "Versenyben a világgal" kutatási program 2013. évi felmérésében résztvevő vállalatok jellemzése*. Versenyképesség Könyvsorozat. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem. Elérhető: http://www.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/tanszekek/gazdalkodastudomanyi/i_vallgazd/vkk/Csesznak_Wimmer_Vallalati_jellemzok_2014_kesz_2014_10_27_ISSN.pdf
- Demeter K. (2001). Termelés Magyarországon az ezredfordulón. *Vezetéstudomány*, 32(2), 24-33.
- Demeter K. (2007a). Termelés Magyarországon európai összehasonlításban. *Vezetéstudomány*, 38(2), 22-33.
- Demeter K. (2007b). A vállalati siker letéteményesei: a vállalati funkcionális területek együttes vizsgálata. *Vezetéstudomány*, 38(5), 29-41.
- Demeter K. (2009a). Szolgáltatásmenedzsment Magyarországon a termelő és a szolgáltató vállalatoknál. *Vezetéstudomány*, 40(2), 9-22.
- Demeter K. (2009b). Szolgáltatások versenyképességének elemzése vállalati példák alapján. *Vezetéstudomány*, 40(3), 29-37.
- Demeter K., Jenei I. & Losonci D. (2011). *A lean menedzsment és a versenyképesség kapcsolata*. Budapest: Versenyképesség Kutató Központ. Elérhető: http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/766/1/Lean_elektronikus.pdf
- Demeter K. & Szász L. (2012a). Úton a megoldásalapú gondolkodás felé – szolgáltatószaki jellemzők magyarországi termelővállalatoknál. *Vezetéstudomány*, 43(11), 34-45.
- Demeter K. & Szász L. (2012b). A válság hatása a termelési tevékenységre. *Vezetéstudomány*, 42 (különszám), 38-45.
- Drótos Gy. & Móri P. (2012). A vállalati informatika szerepe a versenyképesség alakításában a pénzügyi és gazdasági válság időszakában. *Vezetéstudomány*, 43(különszám), 80-89.
- Drótos Gy. & Szabó Z. (2001). Vállalati informatika Magyarországon az ezredfordulón. *Vezetéstudomány*, 32(2), 17-23.
- Gáti M. & Kolos K. (2012). Az elektronikus kereskedelem alkalmazása a hazai vállalatok körében – a piacorientáció és a marketingkörnyezet szerepe. *Vezetéstudomány*, 43(különszám), 90-96.
- Gelei A. (2011). Túl a kritikus ponton – logisztikai képességek Magyarországon. *Vezetéstudomány*, 42(különszám), 64-71.
- Gelei A., Dobos I. & Nagy J. (2011). Üzleti kapcsolatok beágyazottsága a magyar gazdaságban. *Vezetéstudomány*, 42(1), 17-30.
- Gelei A., Losonci D., Toarniczky A. & Báthory Zs. (2013). A lean menedzsment és a leadership jellemzők kapcsolata a hazai vállalati gyakorlatban. *Vezetéstudomány*, 44(4), 2-17.
- Gyulavári T. (2011). A vállalatok árképzési gyakorlata a versenyképesség szolgálatában. *Vezetéstudomány*, 42(1. különszám), 46-52.
- Hortoványi L. & Szabó Zs. R. (2006). Vállalati stratégiák az EU-csatlakozás idején Magyarországon. *Vezetéstudomány*, 37(10), 11-23.
- Kazainé Ónodi A. (2012). Az exportteljesítmények és a háttérükben álló vállalati jellemzők elemzése. *Vezetéstudomány*, 43(különszám), 57-71.
- Kazainé Ónodi A. (2016). Exportáló vállalatok sokszínűsége. *Vezetéstudomány*, 47(8), 50-67.
- Kazainé Ónodi A. & Kiss J. (2018). Milyen példát mutatnak a sikeres külföldi exportorientált vállalatok az innováció terén a hazai vállalatok számára? *Vezetéstudomány*, 49(1), 78-86. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2018.01.08>
- Kenesei Zs., Bauer A., Berács J. & Kolos K. (2000). A piaci pozíció tényezőinek hatása a magyar vállalatok marketingtevékenységére. *Vezetéstudomány*, 31(4), 8-17.
- Kenesei Zs., Gyulavári T. (2012). A marketing-erőforrások hatása a vállalati versenyképességre. *Vezetéstudomány*, 43(1. különszám), 72-79.
- Kiss J. (2001). Az innováció szerepe a hazai vállalatok versenyképességében. *Vezetéstudomány*, 32(2), 12-16.
- Kiss J. (2009). A hazai közép- és nagyvállalatok innovációs tevékenységének vizsgálata ökonometriaival módszerekkel. *Vezetéstudomány*, 40(9), 64-69.
- Kiss J. (2011). A magyarországi innováció helyzete alulnézetből. *Vezetéstudomány*, 42(6), 40-45.
- Kovács P. (1998a). A magyar vállalati stratégiák az 1990-es évek első felében - tulajdonlás és eredményesség. *Vezetéstudomány*, 29(3), 6-13.
- Kovács S. (1998b). Vezetői munka – Versenyképesség. *Vezetéstudomány*, 29(2), 2-14.
- Losonci D. & Borsos Judit (2015). A lean menedzsment és a versenyképesség kapcsolata. *Vezetéstudomány*, 46(7), 52-62.
- Losonci D., Szántó R., Kása R. & Zoltayné Paprika Z. (2018). Ügyvezetők és termelésvezetők lean termelési környezetben vezetői képességek és vezetői módszerek. *Vezetéstudomány*, 49(2), 12-26. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2018.02.02>
- Mandják T., Wimmer Á. & Juhász P. (2012). A hálózati pozíció és a versenyképesség kapcsolata. *Vezetéstudomány*, 42(2. különszám), 14-23.
- Nagy G. & Berács J. (2012). A hazai kis- és középvállalatok teljesítményét befolyásoló stratégiai orientációk. *Vezetéstudomány*, 43(különszám), 46-56.
- Pataki Gy. (2001). A magyarországi vállalatok környezeti teljesítménye - A „Versenyben a világgal” kutatási program 1999. évi kérdőíves felmérésének eredményei. *Vezetéstudomány*, 32(2), 34-41.
- Porter, M. E. (1985). The value chain and competitive advantage. In Porter, M. E. (1990), *Competitive advantage* (pp. 33-61). New York: The Free Press.

- Porter, M. E. (1990a). Sources of Competitiven Advantage. In Porter, M. E. (1990), *The competitive advantage of nations* (pp. 40-47). New York: The Free Press.
- Porter, M. E. (1990b). Determinants of national competitiveness advantage. In Porter, M. E. (1990), *The competitive advantage of nations* (pp. 69-130). New York: The Free Press.
- Reszegi L. & Juhász P. (2014). *A vállalati teljesítmény nyomában*. Budapest: Alinea Kiadó.
- Strausz, P., Vaszkun, B. Gy., Dobák, M., Harmat, V., Szabó, Gy. M. (2019). Társadalom, gazdaság és menedzsment – 50 éves a Vezetéstudomány folyóirat, *Vezetéstudomány*, 50(12), 5-15. DOI: <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2019.12.02>
- Szabó Zs. R. (2012a). Vállalati stratégiák, konfigurációk Magyarországon 1992-2010 között, 1. rész. *Vezetéstudomány*, 43(6), 2-13.
- Szabó Zs. R. (2012b). Vállalati stratégiák, konfigurációk Magyarországon 1992-2010 között, 2. rész. *Vezetéstudomány*, 43(9), 25-34.
- Szanyi M. (2001). Stratégiai szövetségek és tartós vertikális kapcsolatok a magyar gazdaságban. *Vezetéstudomány*, 32(1), 31-37.
- Tari E., Buzády Z. (1998). Stratégiai szövetségek a piacgazdasági átmenet lezárulásának időpontjában. *Vezetéstudomány*, 29(2), 35-47.
- Vörösmarty Gy. (2011). A beszerzés fogalmi kerete a kis- és középvállalatok gyakorlatában. *Vezetéstudomány*, 42(különszám), 72-79.
- Wimmer Á. (2001). A vállalati teljesítmény jellemzői. *Vezetéstudomány*, 32(2), 2-11.
- Wimmer Á. (2004). Üzleti teljesítménymérés az értéktéremtől szolgáltatásban. *Vezetéstudomány*, 35(9), 2-11.
- Wimmer Á. & Csesznák A. (2012). Vállalati teljesítménymérés a döntéstámogatás tükrében. *Vezetéstudomány*, 43(7-8), 99-116.
- Zoltayné Paprika Z. (1997). A magyar menedzserek versenyképessége. *Vezetéstudomány*, 28(10), 3-15.
- Zoltayné Paprika Z., Fehér I. & Szántó R. (2000). Menedzsment-képességek és döntéshozatali közelítésmódok a magyar vállalatoknál az ezredfordulón. *Vezetéstudomány*, 31(6), 17-25.
- Zoltayné Paprika Z., Wimmer Á. & Szántó Richárd (2007). Vezetői döntéshozatal és versenyképesség. *Vezetéstudomány*, 38(5), 18-28.

1. melléklet A vállalati versenyképességi felmérések gyorsjelentéseinek elkészítésében közreműködők, 1996-2014.

	Közreműködők	1996	1999	2004	2009	2014
1	Ábel István	1	1			
2	András Krisztina	1	1	1		
3	Antal-Mokos Zoltán	1	1			
4	Antal Zsuzsa		1	1	1	
5	Bakacsi Gyula		1			
6	<i>Bakonyi Zoltán</i>					1
7	Balaton Károly		1	1	1	1
8	Bartók István	1	1	1		
9	Bauer András		1			
10	Berács József		1	1		
11	Bodnár Viktória			1		
12	Bokor Attila		1			
13	Buzády Zoltán	1	1	1		
14	<i>Chikán Attila</i>	1		1	1	1
15	<i>Czakó Erzsébet</i>	1	1	1	1	1
16	Csányi Tamás	1				
17	<i>Demeter Krisztina</i>	1	1	1	1	1
18	Dobák Miklós		1	1		
19	Dolgos Olga	1				
20	<i>Drótos György</i>		1	1	1	1
21	Fehér Imre		1			
22	Felsmann Balázs					1
23	<i>Gelei Andrea</i>	1		1	1	1
24	Gyulavári Tamás				1	1
25	Harangozó Tamás				1	
26	Hortoványi Lilla				1	
27	Incze Emma			1	1	
28	Jenei István			1		
29	Juhász Péter			1	1	1
30	Kazainé Ónodi Annamária				1	1
31	Kenesei Zsófia	1	1			
32	<i>Kiss János</i>	1	1	1	1	1
33	Kolos Krisztina			1	1	1
34	Kovács Péter	1				
35	Kováts Klaudia			1		
36	Laczkó Márk				1	
37	Lázár László		1		1	
38	Lesi Mária		1	1		
39	Matolay Réka				1	
40	Matyusz Zsolt				1	1
41	Milicz Ákos			1		
42	Móricz Péter			1	1	1
43	Nagy Dorottya				1	
44	Neményi Máté			1		
45	Pataki György	1	1			
46	Radácsi László	1	1			
47	Szabó Zsolt Roland				1	
48	Szántó Richárd			1	1	
49	Székely Ákos		1			
50	Szepesi Zsuzsa	1				
51	Takács Sándor				1	
52	Tari Ernő		1		1	
53	Tirnitz Tamás				1	
54	Tóth Ferenc	1				
55	Tóth Krisztina		1	1		
56	Urbán Ágnes		1			
57	Vaszkun Balázs					1
58	<i>Wimmer Ágnes</i>		1	1	1	1
59	<i>Zoltayné Paprika Zita</i>		1	1	1	1
	Közreműködők száma:	18	28	27	28	18

Forrás: A gyorsjelentésekben felsorolt közreműködők alapján saját szerkesztés.
A kiemeléssel jelölt 9 fő legalább négy gyorsjelentés elkészítésében közreműködött.

2. melléklet A 2002 és 2009 versenyképesség kötetek szerzői

	Szerzők	2002	2009
1	Antal-Mokos Zoltán	1	
2	<i>Balaton Károly</i>	1	1
3	<i>Bartek-Lesi Mária</i>	1	1
4	<i>Bartók István</i>	1	1
5	Bauer András	1	
6	Berács József	1	
7	<i>Buzády Zoltán</i>	1	1
8	<i>Chikán Attila</i>	1	1
9	<i>Czakó Erzsébet</i>	1	1
10	<i>Demeter Krisztina</i>	1	1
11	Drótos György	1	
12	Hortoványi Lilla		1
13	Incze Emma		1
14	Kenesi Zsófia	1	
15	Kiss János		1
16	<i>Kolos Krisztina</i>	1	1
17	Laczkó Márk		1
18	Papp Tamás		1
19	Pataki György	1	
20	Pecze Krisztina	1	
21	Szabó Zoltán	1	
22	Szabó Zsolt Roland		1
23	<i>Tari Ernő</i>	1	1
24	<i>Tóth Krisztina</i>	1	1
25	<i>Wimmer Ágnes</i>	1	1
26	<i>Zotlayné Paprika Zita</i>	1	1
	Szerzők száma	20	18

Forrás: Chikán, Czakó & Zoltayné (2002) és Chikán & Czakó (2009b) alapján saját szerkesztés.
A kiemeléssel szereplő 12 fő mind a két kötet szerzője.